

**EVOLUȚIA FAMILIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA
DIN PERSPECTIVA CELEI DE-A DOUA TRANZIȚII DEMOGRAFICE****OLGA GAGAUZ, dr., conf. cercet., IEFS**

The article discusses the spatial patterns in the Second Demographic Transition in the Republic of Moldova. The data show significant changes in trends affecting families, such as accelerated postponement in family formation (trends towards marriage and births at later years of life); decline of entry into marriage and spread of non-marital cohabitation; abrupt drop in births and rise in extra-marital births. The results show that the spatial pattern is mainly determined according to the regional socioeconomic situation, but the cultural characteristics have a secondary effect.

In the Republic of Moldova, the changes in timing of demographic events (marriage and childbirth) occur at much slower pace compared to other countries, including those in the Central and Eastern Europe. The family formation at relatively young ages provides more space for birth planning. The beginning of the reproductive cycle in the family is relatively early, so that the couples have more time to review their reproductive plans in comparison with the Western countries, where the procreation process starts at the age of 30 years old.

Key words: *Second Demographic Transition, family evolution, nuptiality, natality, divorce.*

JEL Classification: J0, J1, J12

Conceptul a doua tranziție demografică dezvoltat de Lesthaeghe R. și Van de Kaa D. [10, 13] prezintă cadrul teoretic de bază pentru explicarea particularităților evoluției sociodemografice a familiei în societatea contemporană, schimbările demografice (scăderea intensității căsătoriilor și creșterea instabilității acestora, răspândirea uniunilor non-maritale, a natalității extraconjugale și a celibatului definitiv etc.) fiind marcate ca semne de slăbire a instituției familiei. În opinia altor demografi (de exemplu, Coleman J. și Sobotca T.) care au adus un aport semnificativ în dezvoltarea acestei teorii schimbările menționate rezultă din modificările în structura economică, care au consolidat independența economică a oamenilor (bărbaților și femeilor), precum și din tendințele culturale, în special din procesul de secularizare și din amploarea ideologiei de autodezvoltare [5, 12].

Cercetările demonstrează că adaptarea la modelul cultural al celei de-a doua tranziții demografice a avut loc preponderent în partea occidentală a lumii, dar s-ar putea că schimbările în organizarea vieții familiale în majoritatea țărilor europene să decurgă într-o direcție similară. [7]. Transformările demografice în țările postsocialiste după anii 1990 au provocat dezbateri cu privire la declanșarea celei de-a doua tranziții demografice și în acest spațiu. Kuijsten A. înaintează ideea că „în final” este de așteptat ca în Europa să apară o convergență în comportamentul demografic și, ca rezultat, în regimul de viață [8]. Lesthaeghe R. [9] afirmă că această tranziție a modelelor culturale va fi determinată de caracteristicile economice, culturale și instituționale ale societăților. De exemplu, în țările cu politici asistențiale extinse efectele celei de-a doua tranziții demografice pot fi mai pronunțate decât în statele cu un succes modest în acest domeniu. Sau, în țările cu o orientare familistă puternică impactul poate fi mai redus decât în țările în care rolul familiei istoric a fost mai puțin important. Astfel, în perioada de tranziție, convergența în aranjamentele de viață în țările europene poate fi una mai mică, pe când divergența va domina din cauza debutului și vitezei diferite ale acestui proces sociodemografic.

În opinia cercetătorilor schimbările demografice negative care s-au produs în Republica Moldova în prima jumătate a anilor '90 ai secolului trecut se datorează preponderent scăderii drastice a nivelului de trai al populației, în timp ce rolul normelor și valorilor culturale occidentale și modelelor de comportament a fost nesemnificativ [1, p.22]. Primele semne ale celei de-a doua tranziții demografice se fac vizibile în a doua jumătate a anilor '90, asociindu-se cu stoparea tendinței de scădere a vârstei medii la căsătorie și naștere a copilului și instalarea fermă a celei de majorare a acestor indicatori, amploare uniunile non-maritale și nașterilor extraconjugale.

În prezentul articol se fac unele totalizări cu privire la avansarea Republicii Moldova pe calea celei de-a doua tranziții demografice în baza analizei principalilor indicatori ce caracterizează evoluția sociodemografică a familiei în perioada anilor 1980-2012.

Până la mijlocul anilor 1990, comportamentul populației Republicii Moldova în sfera familiei și căsătoriei se definea prin următoarele caracteristici: căsătoria era precocă și practic universală, vârsta medie a femeilor la prima căsătorie în anii 1995-1996 constituia aproximativ 22 de ani, iar la bărbați – 24 de ani, fiind cu 3-4 ani mai scăzută decât în țările din Europa occidentală, ponderea femeilor și bărbaților care nu au fost căsătorite niciodată era una foarte mică. În perioada ulterioară s-a conturat o tendință clară spre formarea unui tip modern al căsătoriei specific pentru majoritatea țărilor europene. Deși în mare parte căsătoria în RM și-a păstrat trăsăturile descrise de Hajnal J. [6] și specifice țărilor est-europene (căsătoria precocă și practic universală), comportamentul matrimonial al populației se dovedește a fi un fenomen mai contrastant, formarea familiei se amână pentru vârstele mai mature, astfel vârsta medie la prima căsătorie la femei a crescut către anul 2012 până la 24,3 de ani, iar la bărbați – până la 27,25 de ani. Analiza caracteristicilor principale ale nupțialității pe medii de reședință demonstrează că în mediul urban procesul de modificare a comportamentului matrimonial se derulează cu ritmuri mai rapide decât în mediul rural. Dacă până la

mijlocul anilor 1995 diferența în vârsta de încheiere a primei căsătorii la bărbații de la orașe și de la sate a fost minimă (0,1 ani), atunci către anul 2012 ea a ajuns la 1,3 ani. La femei diferența în vârsta de încheiere a primei căsătorii a fost mai mare chiar în anii 1980 (în medie cu un an) și această caracteristică se menține pe parcursul mai multor ani. În prezent, locuitorii orașelor își înregistrează prima căsătorie puțin mai târziu decât sătenii: bărbații la vârsta de 27,94 ani, iar femeile – la 24,84 ani; locuitorii satelor – la 26,65 ani și, respectiv, 23,8 ani (Tabelul 1).

Tabelul 1

Dinamica caracteristicilor principale ale nupțialității, 1980-2012

	Toate căsătoriile				Primele căsătorii			
	Bărbați		Femei		Bărbați		Femei	
	RTN*	VMC**	RTN	VMC	RTN	VMC	RTN	VMC
Total pe republică								
1980	1,23	25,86	1,16	23,84	1,04	24,38	1,02	22,97
1985	1,15	25,81	1,13	23,57	0,95	24,14	0,99	22,32
1990	1,26	25,48	1,23	23,07	1,1	23,86	1,12	21,67
1995	0,99	25,80	0,95	23,25	0,8	24,06	0,79	21,57
2000	0,72	26,84	0,69	24,00	0,60	25,19	0,58	22,2
2005	0,85	28,26	0,82	25,34	0,68	26,38	0,67	23,4
2012	0,72	29,02	0,75	25,89	0,6	27,25	0,64	24,3
Urban								
1980	1,17	26,51	1,01	24,78	0,9	24,39	0,78	23,24
1985	1,12	26,66	1,01	24,85	0,85	24,22	0,79	22,88
1990	1,17	26,39	1,15	24,24	0,92	24,08	0,92	22,34
1995	0,91	26,90	0,90	24,70	0,67	24,09	0,68	22,29
2000	0,71	27,79	0,72	25,19	0,55	25,4	0,55	22,9
2005	0,93	28,78	0,95	26,01	0,73	26,7	0,76	24,1
2012	0,82	30,1	0,83	26,76	0,64	27,94	0,68	24,84
Rural								
1980	1,27	25,40	1,31	23,23	1,15	24,36	1,3	22,61
1985	1,18	25,09	1,26	22,61	1,06	24,05	1,24	21,83
1990	1,43	24,56	1,35	21,96	1,33	23,60	1,50	21,00
1995	1,10	24,88	0,98	21,94	1,06	24,12	0,90	21,06
2000	0,73	26,11	0,66	22,94	0,65	25,1	0,60	21,8
2005	0,78	27,73	0,73	24,64	0,65	26,2	0,61	22,9
2012	0,64	27,97	0,68	25,03	0,55	26,65	0,59	23,8

*RTN – rata totală de nupțialitate

**VMC – vârsta medie la căsătorie

Sursa: calculat de autor în baza datelor statistice ale BNS.

Tendența de scădere a ratei totale de nupțialitate și de majorare a vârstei medii de încheiere a primei căsătorii tangențial demonstrează practicarea traiului în comun fără înregistrarea oficială a relațiilor. Totodată dimensiunile de scădere a nupțialității prevalează net nivelul de răspândire a uniunilor non-maritale, ceea ce constată reducerea reală a nupțialității și nu trecerea ei de la înregistrată la neînregistrată.

Relațiile sexuale premaritale și traiul în comun fără înregistrarea căsătoriei au obținut proporții semnificative, în special în grupurile de vârstă tinere, acest fapt influențând negativ procesul de reproducere a populației. Coabitarea în cadrul uniunilor non-maritale, în special în rândurile tinerilor care n-au fost niciodată căsătoriți, este mai degrabă rezultatul constrângerilor socioeconomice, decât o expresie a noilor orientări valorice asociate celei de-a doua tranziții demografice. Această concluzie derivă din gradul înalt de răspândire a acestora în cadrul populației din mediul rural cu nivelul de studii scăzut. Studiile recente realizate în țările din Europa centrală și de est de asemenea n-au găsit o asociere pozitivă între educație și răspândirea uniunilor non-maritale, așa cum explică acest fenomen teoria a doua tranziții demografice [11].

Una din tendințele durabile în evoluția sociodemografică a familiei prezintă creșterea divorțialității cu toate că aceasta se derulează cu ritmuri mai lente comparativ cu scăderea intensității căsătoriilor. Până în anul 1990, rata totală de divorțialitate la femei și bărbați se menținea la nivelul de 0,32-0,35 (divorțuri per femeie/bărbat), în perioada ulterioară valoarea acestui indicator a crescut până la 0,5, în special în anii 2002-2005, în ultimii ani aceasta a scăzut până la 0,33. Divorțialitatea prezintă un fenomen mai mult specific pentru familiile din mediul urban, rata totală de divorțialitate constituind în anul 2012 0,55 la bărbați și 0,51 la femei (Tabelul 2).

Tabelul 2

Dinamica caracteristicilor principale ale divorțialității, 1980-2012

	Bărbați		Femei		Durata medie a căsătoriei la momentul divorțului
	RTD*	VMDC**	RTD	VMDC	
Total pe republică					
1980	0,37	34,20	0,33	32,38	8,5
1985	0,33	33,83	0,31	31,93	8,69
1990	0,38	34,19	0,37	32,02	9,21
1995	0,43	33,77	0,42	31,83	10,18
2000	0,34	34,35	0,33	32,38	10,30
2005	0,47	36,02	0,46	33,93	11,41
2012	0,33	36,29	0,33	33,95	11,3
Urban					
1980	0,74	34,64	0,66	33,27	-
1985	0,63	34,08	0,57	32,64	-
1990	0,66	34,45	0,64	32,58	-
1995	0,78	34,10	0,76	32,09	-
2000	0,49	34,72	0,49	32,68	10,47
2005	0,77	35,93	0,78	33,68	11,8
2012	0,55	36,6	0,51	34,34	11,56
Rural					
1980	0,07	33,99	0,07	31,77	-
1985	0,07	33,00	0,07	30,67	-
1990	0,06	33,41	0,06	30,55	-
1995	0,05	31,71	0,05	29,32	-
2000	0,22	33,65	0,20	31,51	10,0
2005	0,23	35,68	0,21	33,47	11,4
2012	0,16	35,88	0,17	33,22	10,62

*RTD – rata totală de divorțialitate

** VMDC – vârsta medie la momentul desfacerii căsătoriei

Sursa: calculat de autor în baza datelor primare ale BNS.

Divorțialitatea înregistrează și schimbări structurale: creșterea vârstei medii la desfacerea căsătoriei și a proporției divorțurilor printre cuplurile conjugale cu experiența de viață în comun de 15 ani și mai mult. Se menține riscul înalt al divorțului pentru cuplurile conjugale cu copii, numărul mediu de copii per divorț în ultimii ani menținându-se la nivelul de 1,4.

Analiza fenomenului în profil generațional confirmă rata înaltă a divorțurilor. Astfel, în cadrul generației feminine cu anul nașterii 1981-1982 care s-au căsătorit în vârsta până la 30 de ani 20,5% au divorțat. În mediul urban proporția divorțurilor a constituit 34,3%, iar în mediul rural – 9,1% (Tabelul 3).

O parte însemnată a persoanelor divorțate și văduve se recăsătoresc, mai ales bărbații, deși căsătoriile repetate nu compensează complet disoluția primelor căsătorii. În ultimii ani în numărul total de căsătorii încheiate pe parcursul unui an fiecare a cincea căsătorie la bărbați și fiecare a șasea la femei este repetată. Probabilitatea de recăsătorire este mai înaltă la bărbați, datorită specificului structurii populației pe vârste, sexe și starea civilă. O parte din căsătorii repetate nu se înregistrează, în special de către persoanele în vârstele mature (după 30 de ani), uniunile non-maritale constituind circa 5-7% din numărul total de cupluri conjugale.

Tabelul 3

**Proporția divorțurilor în cadrul generațiilor feminine născute
în anii 1981-1982**

Vârsta	Numărul de căsătorii înregistrate către vârsta respectivă			Divorțuri					
				Numărul cumulativ de divorțuri către vârsta respectivă			Proporția divorțurilor către vârsta respectivă		
	total	urban	rural	total	urban	rural	total	urban	rural
15	39	14	25	0	0	0	0	0	0
16	918	217	701	4	2	2	0,4	0,9	0,3
17	3660	881	2779	24	12	12	0,7	1,4	0,4
18	7888	2142	5746	109	66	43	1,4	3,1	0,7
19	12520	3725	8795	319	166	153	2,5	4,5	1,7
20	17492	5647	11845	658	362	296	3,8	6,4	2,5
21	22693	7883	14810	1252	758	494	5,5	9,6	3,3
22	27622	10152	17470	2088	1322	766	7,6	13,0	4,4
23	31943	12362	19581	3098	2013	1085	9,7	16,3	5,5
24	35755	14477	21278	4125	2747	1378	11,5	19,0	6,5
25	38927	16368	22559	5236	3613	1623	13,5	22,1	7,2
26	41411	17889	23522	6400	4573	1827	15,5	25,6	7,8
27	43387	19083	24304	7492	5509	1983	17,3	28,9	8,2
28	44987	20064	24923	8493	6374	2119	18,9	31,8	8,5
29	46104	20766	25338	9286	7037	2249	20,1	33,9	8,9
30	46495	21022	25473	9531	7221	2310	20,5	34,3	9,1

Sursa: calculat de autor în baza datelor primare ale BNS.

Procesul de formare și funcționare a familiilor în ultimele decenii se află sub influența negativă a migrației de muncă, care, conform rezultatelor cercetărilor sociologice, este determinată ca factorul distructiv, care duce la dereglarea relațiilor conjugale și relațiilor părinți-copii, provocând creșterea divorțurilor. Pe lângă acestea migrația de muncă se asociază cu dereglarea ciclului de viață al familiei, inversarea rolurilor familiale, inclusiv modificarea rolurilor feminine, contribuie la transformarea valorilor familiale, degradarea autorității familiei cu implicații negative în funcționarea și dezvoltarea familiei la nivel de instituție socială. Constatăm apariția unui model familial nou – „familia la distanță” [14, p.107], specific pentru migrații permanente care se află peste hotare o perioadă de lungă durată. În condițiile lipsei unuia dintre membri, familia, fiind un sistem social, începe să funcționeze în regim independent de compensare, ceea ce duce la „înstrăinarea” membrului plecat peste hotare de la grupul familial, provoacă destabilizarea relațiilor conjugale.

Modificarea comportamentului reproductiv al familiei și scăderea semnificativă a natalității prezintă o caracteristică specifică a celei de-a doua tranziții demografice. Schimbările structurale ale fertilității sunt în plină desfășurare, amânarea nașterilor provocând distorsiunea valorilor ratei totale de fertilitate pentru anii calendaristici și subestimarea nivelului de fertilitate al generațiilor feminine. Utilizarea metodei de standardizare, precum și ajustarea ratei totale de fertilitate prin metoda Bongaarts-Feeney oferă o mai bună estimare a nivelului de fertilitate care pentru anii 2010-2012 constituie 1,5 (copii per femeie de vârstă fertilă) cu condiția că creșterea compensatoare a fertilității la vârstele mai mari va fi la același nivel care este înregistrat în prezent. Aplicarea metodelor diverse de evaluare a dinamicii fertilității demonstrează că în ultimii ani valorile acesteia se mențin la un nivel relativ constant. Astfel, rata totală de fertilitate standardizată (RTFstand) înregistrează valori de 1,46-1,47, rangul mediu al nașterii – 1,7-1,72. Pe când vârsta medie a mamei la naștere se majorează continuu, mărturisind incompletitudinea procesului de modificare a calendarului nașterilor (Figura 1).

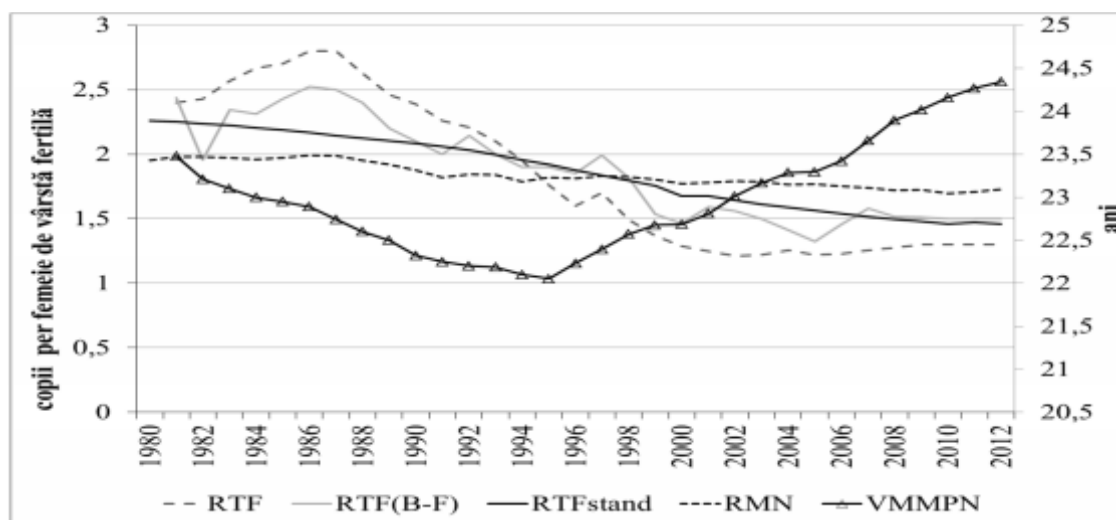

Fig.1. Dinamica indicatorilor de fertilitate, anii 1980-2012

Sursa: calculele autorului în baza datelor BNS.

Notă: RTF – rata totală a fertilității

RTF (B-F) – rata totală de fertilitate ajustată (adjusted TFR)

RTFstand – rata totală de fertilitate standardizată

RMN – rangul mediu al nașterii

VMMPN – vârsta medie a mamei la prima naștere

De la mijlocul anilor 1990, principalele schimbări ale fertilității sunt legate de transformarea modelului de vârstă și a ciclului reproductiv. Astfel, în comparație cu anul 1995 vârsta medie a mamei la prima naștere în anul 2012 a crescut de la 22,1 până la 24,4 ani, la cea de-a doua – de la 25,8 până la 28,4, la cea de-a treia – de la 29 până la 31,5. Ca rezultat s-a modificat contribuția diferitelor grupuri de vârstă a mamei în fertilitatea totală: a diminuat contribuția mamelor în vârstă până la 20 de ani (de la 17,8% până la 10%) și a celor în vârstă de 20-24 de ani (de la 40% până la 32%), pe când contribuția mamelor în vârstă de 25-29 de ani a crescut de la 26% până la 30,5%, și a celor în vârstă de 30-35 de ani – de la 11,5 până la 18%. Procesul de restructurare a calendarului nașterilor se derulează cu ritmuri mai rapide în mediul urban, diferența dintre vârsta medie a mamei la prima naștere pe medii de reședință constituind circa doi ani (25,9 și 23,8 ani).

Cu toate acestea, formarea fertilității descendente se începe la vârstele timpurii. După creșterea ratelor specifice de fertilitate în cel mai tânăr grup de vârstă 15-19 ani în perioada de la sfârșitul anilor 1980 până în prima jumătate a anilor 1990 situația s-a stabilizat, ratele specifice de fertilitate în acest grup de vârstă stabilindu-se la nivelul anilor 1970. Nașterile la vârsta prematură (până la 20 ani) sunt destul de frecvente, în multe cazuri sarcina servind în calitate de motiv pentru înregistrarea căsătoriei. Astfel, în ultimii ani, circa jumătate din numărul de nașteri de rangul unu în cadrul căsătoriei înregistrează intervalul protogenetic mai mic de nouă luni, proporția mai însemnată a acestor cazuri fiind constatată în mediul rural.

Nivelul relativ înalt al ratelor specifice de fertilitate în grupul de vârstă 15-19 ani se menține și datorită nașterilor extraconjugale, situația în acest domeniu în ultimii zece ani rămâne fără schimbări esențiale, mai mult de atât, în ultimii trei ani se constată o creștere absolută și relativă a nașterilor extraconjugale în acest grup de vârstă, ca rezultat al nivelului scăzut de cultură contraceptivă și al scăderii controlului social asupra comportamentului tinerilor, având implicații multiple din perspectiva protecției sociale a mamelor solitare. În comparație cu situația de la începutul anilor 1990, contribuția nașterilor extraconjugale în ratele specifice de fertilitate, în special, la vârste tinere a devenit foarte importantă, ajungând la circa 40%.

În Republica Moldova procesul de restructurare a calendarului nașterilor se desfășoară într-un ritm mai lent în comparație cu alte țări, inclusiv cu cele din Europa Centrală și de Est. Modelul relativ tânăr de formare a familiei oferă mai mult spațiu pentru a manevra cu planificarea nașterilor. Începutul ciclului reproductiv în familie este relativ timpuriu, astfel, cuplurile dispun de mai mult timp pentru reexaminarea planurilor cu privire la nașterea celui de-al doilea sau celui de-al treilea copil în comparație cu țările occidentale în care procesul de procreare începe la 30 de ani.

Un factor important, care diminuează efectivul nașterilor anuale cu circa 10%, prezintă migrația de muncă, care duce atât la realizarea planurilor reproductive peste hotarele țării, cât și la diminuarea intențiilor reproductive [1, p.163-166].

În pofida faptului că proporția nașterilor extraconjugale este destul de semnificativă, o bună parte din copii se nasc în familie. Astfel, circa 75% din numărul total de nașteri anuale se produc în cadrul căsătoriilor legale. Circa jumătate din numărul total de copii născuți în afara căsătoriei sunt înregistrați conform cererii comune a ambilor părinți, ceea ce ne permite să concluzionăm că sunt născuți în cadrul uniunilor non-maritale, deși în familie.

În comportamentul reproductiv al populației căsătoria și-a pierdut semnificația în calitate de punctul de reper pentru procreare. Specificul Republicii Moldova la etapa celei de-a doua tranziții demografice constituie proporția înaltă a căsătoriilor și a nașterilor timpurii. Pentru femeile care s-au căsătorit până la 20 de ani valoarea medie a intervalului protogenetic nu depășește 0,74 ani (circa 9 luni), în plus, cu cât mai prematură este vârsta de încheiere a căsătoriei, cu atât mai mic este intervalul protogenetic. Pe de altă parte, amânarea căsătoriilor spre vârstele mai mature se asociază cu amânarea ulterioară și a nașterii primului copil: femeile care s-au căsătorit la 22 de ani și mai târziu înregistrează un interval protogenetic de la un an până la trei ani. Evident că printre acestea proporția celor care au studii superioare sau medii speciale este mai mare, precum și a celor încadrați în câmpul muncii, respectiv, comportamentul lor reproductiv este raportat la mai mulți factori ce țin de alegerea timpului potrivit pentru nașterea unui copil (Tabelul 4).

Tabelul 4

**Intervalul protogenetic* la generațiile feminine născute
în anii 1981-1982**

Vârsta (ani)	Total (ani)	Urban (ani)	Rural (ani)
15	0,31	0,40	0,28
16	0,35	0,33	0,36
17	0,52	0,51	0,52
18	0,62	0,61	0,62
19	0,74	0,74	0,75
20	0,83	0,84	0,83
21	0,96	0,98	0,95
22	1,03	1,11	0,98
23	1,19	1,19	1,18
24	1,26	1,35	1,18
25	1,45	1,53	1,37
26	1,71	1,77	1,64
27	1,99	2,11	1,63
28	2,53	2,43	2,70
29	3,00	2,82	2,72
30	2,82	2,79	2,89
IP mediu (ani)	1,33	1,34	1,29

*Intervalul protogenetic este calculat pentru femeile care au născut primul copil până la 30 de ani.

Sursa: calculat de autor în baza datelor primare ale BNS.

În pofida faptului că schimbările înregistrate în evoluția sociodemografică a familiei în Republica Moldova se raportează la cadrul teoretic a doua tranziție demografică nu găsim confirmare pentru una din tezele principale ale acestei teorii cu privire la corelație pozitivă dintre gradul înalt de educație și manifestarea unor comportamente liberale cum ar fi traiul în comun fără înregistrarea căsătoriei. În țările din Europa occidentală care primii au înregistrat a doua tranziție demografică promotorii valorilor și comportamentelor asociate cu acest proces au fost păturile sociale cu un grad înalt de educație, pe când în Republica Moldova, cei cu educație scăzută mai frecvent adoptă comportamente de genul coabitării sau aranjamente de viață instabile. Aceeași situație a fost înregistrată și în alte țări ex-socialiste [11], ceea ce ne permite să concluzionăm că comportamentele vizate prezintă mai degrabă rezultatul unor dezavantaje socioeconomice și ale mediului în care persoana a crescut.

Natalitatea extraconjugală de asemenea este mai mult specifică pentru persoanele cu un nivel de educație mai scăzut. Rezultatele studiului comparativ realizat în opt țări europene (atât în țările cu lungă tradiție de coabitare, cât și în cele unde fenomenul este mai recent) demonstrează că femeile cu un grad mai scăzut de studii mai mult probabil să nască extraconjugal [11]. Studii realizate în România se soldează cu concluzii similare [3]. Nu prezintă o excepție și situația din Republica Moldova, nașterile în afara căsătoriei fiind asociate mai frecvent cu un nivel mai scăzut de studii și statusul socioeconomic, cu inactivitatea economică, precum și rezidența în mediul rural (Tabelul 3).

Tabelul 3

Repartiția nașterilor extraconjugale în funcțiile de studiile mamei, anul 2011

	Numărul absolut					Ponderea, în %			
	Total	Superioare	Medii speciale	Generale obligatorii	Primare	Superioare	Medii speciale	Generale obligatorii	Primare
Total	8551	1082	1045	6345	79	12,7	12,2	74,2	0,9
Urban	2556	691	388	1470	7	27,0	15,2	57,5	0,3
Rural	5995	391	657	4877	72	6,5	11,0	81,4	1,2

Sursa: calculat de autor în baza datelor statistice primare ale BNS.

Schimbările menționate în evoluția sociodemografică a familiei au consecințe multiple și complexe, cele mai importante constituind dereglarea procesului de reproducere a populației și îmbătrânirea acesteia, care, la rândul său, influențează asigurarea creșterii economice durabile din perspectiva de lungă durată. În Republica Moldova procesul istorico-evolutiv de dezvoltare sociodemografică a familiei este agravat de situația socioeconomică și politică instabilă care împiedică promovarea și implementarea unor politici eficiente și comprehensive în domeniul populației (piața muncii, educația ocrotirea sănătății, protecția socială etc.). În prezent scăderea potențialului demografic al familiei se explică prin reducerea obiectivă a posibilităților materiale ale populației în realizarea intențiilor matrimoniale și reproductive, deși impactul modificării normelor și valorilor cu privire la familie și căsătorie capătă o importanță tot mai semnificativă.

Referințe bibliografice:

1. BULGARU, M., BULGARU, O. et al. Past and present population development in the Republic of Moldova. In: T. KUČERA, O. KUČEROVÁ, O. OPARA. New demographic faces of Europe. The changing population dynamics in countries of Central and Eastern Europe. Berlin: Springer-Verlag, 2000, pp. 221-246. ISBN 978-3540678014.
2. GAGAUZ, O. *Familia contemporană între tradițional și modern*. Chișinău: S.n., 2011. 280 p. ISBN 978-9975-57-021-3.
3. HĂRĂGUȘ, M. Nașterile în contexte diferite de cel marital. 2011 [accesat 25 mai 2013]. Disponibil: <http://www.revistacalitatevietii.ro/2011/CV-4-2011/03.pdf>
4. CLIQUET, R.L. *The Second Demographic Transition: Fact or Fiction?* Edition 23. Council of Europe Population Studies. Strasbourg, 1991. 115 p. ISBN 9789287119636.
5. COLEMAN, J.S. Social theory, social research, and a theory of action. In: *American Journal of Sociology*. 1986, vol. 91, no. 6, pp. 1309-1335.
6. HAJNAL, J. European marriage patterns in perspective. In: D.V. GLASS, E.C. EVERSLEY. *Population in history: essays in historical demography*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1965, pp. 101-146.
7. INGLEHART, R. Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. In: *Western European Politics*. 2008, vol. 31, no. 1-2, pp. 130-146.
8. KUIJSTEN, A. Changing family patterns in Europe: a case of divergence. In: *European Journal of Population*. 1996, vol. 12 (2), pp. 115-143.
9. LESTHAEGHE, R. The Unfolding Story of the Second Demographic Transition. In: *Population and Development Review*. 2010, no. 36 (2), pp. 211-251.
10. LESTHAEGHE, R. A century of demographic and cultural change in Western Europe: an exploration of underlying dimensions. In: *Population and Development Review*. 1983, no. 3, pp. 411-435.
11. PERELLI-HARRIS, B., SIGLE-RUSHTON, W., KREYENFELD, M. The educational gradient of nonmarital childbearing in Europe: emergence of a pattern of disadvantage? [accesat 25 mai 2013]. Disponibil: <http://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2010-004.pdf>
12. SOBOTKA, T. Overview chapter 6: The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe. In: *Demographic Research*. 2008, vol. 19 (8), pp. 171-224.
13. VAN de KAA, D.J. Europe's Second Demographic Transition. In: *Population Bulletin*. 1987, vol. 42 (1), pp. 2-59.
14. ГАГАУЗ, О.Е. Трудовая миграция и стабильность семьи. In: *Economie și sociologie*. 2006, nr. 2, pp. 105-116.

Recomandat spre publicare: 22.05.2013